

בענין איסור זמרא בזה"ז

במשנה סוטה מח: איתא - משבטלה סנהדרין בטל השיר בבית המשחאות שנאמר בשיר לא ישתו יין וגו'. בגמ' שם - וממאי דמשבטלה סנהדרין כתיב? אמר ר' הונא ברי' רב יהושע דאמר קרא (איכה ה') זקנים משער שבתו בחורים מגנינתם. (ועי' בירושלמי שם ובתוספתא דסוטה ט"ו: ג' דמוסף סברא ואמר בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הן אומרים דברי נבלה בשיר. ולפ"ז האיסור זמר בזה"ז אינו זכר לחורבן אלא הוא סיג והרחקה מן הפריצות. ברם, הפוסקים שהביא הגמ' משמע דהוא זכר לחורבן, וגם לא הביא הבבלי טעם זה. אבל מ"מ חזינן דצריכין ליהזר "מהדברי נבלה שהן עכשיו אומרים בשיר".)

גיטין ז. שלחו ליה למר עוקבא זמרא מנא לן דאסור (פ' רש"י לשורר בבית המשחאות) שרטט וכתב להו (הושע ט') אל חשמח ישראל אל גיל כעמים. ולישלח להו מהכא (ישעיה כ"ב) בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו (דהלא הוא הפסוק שמביא המשנה בסוטה, וע"ע בנחלת משה פ"א), אי מההוא הו"א ה"מ זמרא במנא (פ"י רש"י כינור) אבל דפומא שרי, קמ"ל.

וצ"ע איך הפסוק בשיר לא ישחו יין משמע דוקא שיר בכלי ולא שיר בפה. ומקשה עוד בדברות משה (הערה ס"ז וע"ע בשו"ת אג"מ א"ח ח"א סימן קס"ו) דהלא שיר של הלויים היה עיקרו בפה ולא בכלי כמו שמסקינן בגמ' סוכה דף ג"א וערכין דף י"א וגם כן פסק הרמב"ם. נמצא דסתם שיר הוא בפה ולא בכלי, עכ"ד. (ועיין בספר ליקוטים על הרמב"ם (דפוס של שבחי פרנקל) פ"ה מהל' תענית הי"ד בשם בני בנימין תירץ נעים ע"ז). ועוד יש להקשות מהא דפירש"י בד"ה זימרא מנ"ל דאסור - "לשורר" בבית המשתאות - משמע דסתם שיר הוא בפה, דהלא קרשיח המקשין הי' דמנ"ל דזמרא בפה אסור.

יש הרבה דרכים בזה, אבל בפשטות התידין הוא מה שמבואר באחרונים (חידושי הרי"ף בעין יעקב דגיטין, ענף יוסף על מס' סוטה, ובשו"ת יחווה דעת ח"א סימן מ"ה) דהיינו משום דבתחילת הפסוק כתיב - שבת משוש תופים, חדל שאון עליזים, שבת משוש כנור, בשיר לא ישחו יין וגו'. הרי מפורש בתחילת הקרא דשיר דהכא הוא שיר בכלי. ונ"ל דזה כוונת רש"י דמפרש בד"ה זמרא דמנא - כנור. דאין כוונת רש"י רק לומר לנו פירש המלה של "מנא", דא"כ הל"ל "כלי שיר" וכדאיתא ברש"י על הרי"ף פ"ה בדברות - זמרא דמנא. כגון בכלי שיר בכינור או בעוגב, עכ"ל שם. אלא ודאי כוונת רש"י הכא הוא לפרש גם "אמאי", מההיא הו,א זמרא דמנא, ולפיכך נקט רש"י את הכינור להיות משל, ולא נקט רש"י את הכינור להיות משל של הכלי שיר, ע"פ הפסוק שבת משוש בשיר לא ישחו יין. וכן מדויק לשון הרי"ף ריש פ"ה בדברות וז"ל: גזרו שלא לנגן בכלי זמר שהן כעין תופים וכנורות. נדזה תחילת הפסוק - שבת משוש תופים שבת משוש כינור בשיר לא ישחו יין. שיטת רש"י הוא דאין איסור זמרא אלא בבית המשתאות, (כלומר, על יין). וכן כתב תוס' ד"ה זמרא מנ"ל דאסור, פ"י בקונטרס לשורר בבית המשתאות וכן משמע מדקאמר ולישלח להו מהכא בשיר לא ישחו יין. ובפרק בתרא דסוטה תנן משכטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות שנאמר בשיר לא ישחו יין. (משמע נמי דאינו אסור רק בבית משתאות), עכ"ל. ומוסיף תוס', וכן איתא בחי' הר"ן, וז"ל הר"ן, דמ"מ ראוי להחמיד שלא להתענג בשיר ביותר אפילו שלא בבית המשתה כדאמרינן בירושלמי מר עוקבא שלח כתב לריש גלותא דהוה קאים ודמיך והוה מזמריך בזמרא אל תשמח כו' כלומר כשהיה שוכב וקם היו מזמרין לפניו ושלח לו שאין לעשות כן, עכ"ל. אבל צ"ב על שיטה זו (דזמר אסור רק על יין) מגמ' סוטה.

בגמ' סוטה איתא אמר רב אודנא (אוןן) דשמעא זימרא תעקר. אמר רבא זמרא בביתא חורבא כסיפא (ומפרש העיון יעקב מידה כנגד מידה למי שזולזל בזכר לחורבן) אמר רב הונא זמרא דנגדי (פירש"י מושכי ספינות בחבל שרי

שאינו אלא לזרום במלאכתם) ודבקרי (פ' רש"י שמזמרין בשעה שחורשין ואינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכין לקול השיר דערב עליהם) שרי. דגרדאי (אורגים) אסור (פ' רש"י שאינו אלא לשחוק). ולפי שיטת רש"י הנ"ל דאין זמרא אסור אלא על היין אמאי דגרדאי אסור הלא אינם שותין יין בשעת מלאכתן? ועוד דרבא דאמר זמרא בכיתא חורבה בסיפה משמע בפשטות שמדבר בכית דירת אדם ולא בכית משתה. ובאמת הב"ח מביא ראי' ממאמר של רב הונא לשיטת הרמב"ם דזימרא אסור אפילו שלא על היין. וז"ל הב"ח ... אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור. נמצא שנגינות הסורגים וה"ה לשאר אומנים באומנותם שאינו אלא לשמח לבכם, אסור, ואע"פ שאינו על היין וכו'.

ולתרץ דברי רש"י ותוס' יש ג' דרכים. הים של שלמה (פ"ק דגיטין סי' י"ז) ואגר"מ הנ"ל מתרצים דהגמ' איירי ברגילות, ולפיכך אסור, כמו שהחמיר תוס', שהוא מתענג ביותר. אבל יש להקשות על זה דאם גמרא זה איירי בשמיעת שיר ברגילות היה לתוס' להביא גמ' זה לראי' דיש להחמיר ברגילות ואמאי השמיט גמ' זה שהוא בתלמוד בבלי ומביא ראי' מתלמוד ירושלמי?

בשו"ת יחיה דעת ח"א סי' מ"ה מתרץ בדרך אחר ומביא פירוש מחודש בגמ' בשם ר' האי גאון (בתשובת הגאונים, הרכבי, סימן ס') וז"ל הגאון, דהא דאמרינן בסוטה אמר ר"ה זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגלדאי אסור (גלדאי הם מעבדי עורות, וכן הוא גירסת הערוך דלא כגירסתינו - דגרדאי (אורגים) וע"ע לקמן) היינו טעמא משום שחקר רב הונא וראה שהזמר של מושכי הספינות ורועי בקר לא היו בהן דברי גידופים ולא דברים מכוערין, יש בהם עזרה וסעד למושכי הספינות ולרועים, אבל זמר של בורסיים (מעבדי עורות, והיינו גלדאי) חקר וראה שהיו בו דברים מכוערים ודברי פריצות ולכן אסור, עכ"ל. נמצא דגמ' זה לא איירי באיסור זכר לחורבן כלל, אלא הוא גזירה משום פריצות וכו', ולא קשיא כלום על שיטת רש"י באיסור זמרא זכר לחורבן. ברם פירוש זה של ר' האי גאון דהיה גידופים בזמריהם. וא"כ אין לתרץ רש"י בפירוש זה, דרש"י גורס גרדאי, דהיינו אורגים, ולפיכך פ' רש"י בפשטות דגרדאי אסור דאינו אלא לשחוק, כלומר, אין צריכין הזמר לעצם המלאכה, משא"כ נגדי ובקרי שרי שהוא לתועלת המלאכה. ואין כאן מקום לגירסא זו לחדש דהיה גידופים בשירי הגרדאי. וכן כתב הערוך (ערך בקר) וז"ל אמר רב הונא זמרא דבקרא ודנגדי שרי ודגלדאי אסור. פירוש... ולא היה בהון גידופים והיתר. דגלדאי שהם עבדים והיה בהם גידופין ואסור. עכ"ל הערוך. ומוסיף ההפלאה שבערכין שם (מאת ר' ישעיה פיק זצ"ל), וז"ל לפנינו איתא דגרדאי ופירש רש"י דאסור דאינו אלא לשחוק אבל דנגדי ודבקרי (מותר) שהם לתועלת.

ונראה לתרץ ע"פ מה דאיתא שם בגמ' סוטה. - ר' הונא בטיל זמרא (ובא שפע ברכה בחיטין ובחרנגולים) אתא רב חסדא (דמלך אחר רב הונא) ולול ביה (והפך השפע). ולפום ריהטא הפשט הוא דר' הונא היה מזהיר ומדקדק על דורו לקיים גזירת משנתינו של איסור זמרא. אבל אין ללמוד כן, דהא א"כ איך זלול בה ר' חסדא? ולפיכך פירוש רש"י (בד"ה בטל זמרא) גזר על דורו שלא יזמרו בביתם ובבית המשתאות, עכ"ל. והיינו דלא רק הקפיד על גזירת המשנה אלא "גזר על דורו" גזירה נוספת. ומה היא הגזירה, "שלא יזמרו בביתם בבית המשתאות". והיינו דאף בביתם אסור לזמר. ודוקא על זה זלול רב חסדא, אבל לא על גזירת משנתינו. ורבא, שמלך בדור שאחר ר' חסדא, חזר והקפיד, וזה ששינו אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא. (ונראה דממאמר דרבא ידע רש"י דהוספת ר' הונא היה לאסור זמר בבית). ולפיכך נראה דאף מה שאמר רב הונא דגרדאי אסור נמי אינו מעיקר הדין, רק הוספה שגזר על דורו. נמצא דהגם דהגדולים שהיו תיכף אחר החורבן החמיר על דורם לאסור כל מיני שמחה, אבל לדורות אין לנו אלא איסור הנביאים, והיינו דוקא על היין, כדכתיב בשיר לא ישתו יין (וכן משמע לשון רש"י דרב הונא לא גזר רק "על דורו". ומש"ה היה יכול ר' חסדא לזלול בה). והא דאיתא בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ב) דמר עוקבא מישלח כתב לריש גלותא דהוה דמיך וקאים בזימרין ישראל אל תשמח כעמים אל גיל, נמי צ"ל דהוא רק גזירת אמוראים, דהא לא היה שם יין. וכן מוכרח לומר, דתוס' לא כ' אלא ראוי להחמיר כוונתיה, וא"כ ע"כ אינו אסור מעיקר הדין (ברם כשהביא הטור שיטת תוס' משמע דסבר דההוא דירושלמי אסור מעיקר הדין, וע"ע לקמן). והא דשלח להו את הפסוק של אל תשמח אינו אלא אסמכתא, דמשום דהריש גלותא היה מתענג ומשמח ביותר, שלח ליה דהנביא אמר שלא ישמחו ישראל כגלות. ועכשיו מדויק מה שבירושלמי הפך מר עוקבא מילת הפסוק ולא כתב כהוגן ובשרטוט, משא"כ בגיטין, מר עוקבא עצמו כתב את הפסוק כהוגן ובשרטוט, כדגיטין הוא עיקר דרשה, ובירושלמי הוא אסמכתא. (וע"ע בחת"ס על גיטין דמדרייק שינוי זה). והטעם דהחמיר תוס' על גזירה זה יותר משאר גזירות דאיתא במס' סוטה, היינו משום דגזירה זה הוא דומיא דקרא, דהקרא אוסר דוקא זמרא על היין מטעם דהוא מתענג ביותר (עכ"פ לפי הבנת תוס'), וזה לא כמרדכי דכתב וז"ל - כמשתה... הוא דאסור דזהו דרך העובדי כוכבים). ומר עוקבא גזר אף על שאר אופנים של תענוג ביותר. (ובזה מוכן אמאי לא מביא המרדכי תומרא זו, משום דלהמרדכי הטעם דאסור הנביאים זמר על היין הוא משום דרך עכו"ם, ולא משום תענוג ביותר, וא"כ אין טעם להחמיר על שאר דברים שהם תענוג ביותר. וע"ע כזה לקמן).

כחגיגה דף ט"ו: איתא - אחר מאי? כלומר, מה גרם לגדול בתורה כמו

אלישע בן אבוה (הכנוי בשם "אחר") לבא לידי כפירה ומינות (וזה פי' רש"י - מפני מה בא לידי כך ולא הגינה תורתו עליו). ותירץ הגמ' - זמר יווני לא פסק מפומיה. ולפום ריהטא היה נראה דמשום דעבר אחר על איסור זמר לאחר החורבן בטל זכות התורה שלו ובא לידי מינות. וא"כ קשיא לרש"י ותוס' (דסוברין דאיסור זמר הוא דוקא על יין) דהכא לא הזכיר גמ' יין כלל. וצריך לתרץ כמו שמפרש המהרש"א והאגר"מ (י"ד ח"ב סימן נ"ו) דגמ' זה לא איירי בדין זמר לאחר החורבן כלל, ומדין זה היה מותר לאחר לזמר, וכוננת הגמ' הוא דהיה מינות בעצם הומר, וזה גרם מפלתו של אחר. ברם, מפירושו רש"י עצמו אינו משמע כן, אלא דמשמע דכוונת הגמ' הוא לאיסור זמר אחר החורבן. וז"ל רש"י (ד"ה זמר יווני לא פסק מביתו) והיה לו להניח בשביל חורבן הבית דכתיב בשיר לא ישחו יין. עכ"ל. וא"כ הדר קושיא לדוכתן. ובאמת מקשים המהרש"א והאגר"מ ג' קושיות על רש"י, ואפשר ליישב כל אחד ואחד, ע"פ דרכינו הנ"ל.

(א) איך כתב רש"י "דהיה לו להניח בשביל חורבן הבית", הא לשיטת רש"י זמרא דאחר לא היה אסור, דלא היה על היין? ולתרוץ אפשר לומר דאח"כ, לא היה אסור מעיקר הדין, אבל ת"ח כאחר היה לו להרגיש דיש להוסיף על האיסור של זמר, כמו שהרגישו רב ורב הונא ורבא, וכ"ש לאחר דהיה ממש בזמן החורבן. (כדמשמע מלשון רש"י - היה לו להניח). ובאמת מסתבר מאוד דלא נכשל אחר אלא במידי דחסידותא, דהלה אילו היה הדבר אסור מעיקר הדין, אמאי לא נתנו לו חביריו ובני דורו תוכחה? ולפירוש זה מיושב מה שלכאורה קשה והיינו דבגמ' שלנו איתא - זמר יווני לא פסק מפומיה, אבל בד"ה של רש"י איתא - זמר יווני לא פסק מביתו. ולפי הנ"ל מדויק היטב, דגזירת והוספת ר' הונא בסוטה הי' "שלא לנגן בביתם" ומאמר דרבא הוא ד"זימרא בביתא חורבא כסיפא" ומסתבר לומר דמתוך גירסא זו של ביתו בנה רש"י פירושו דהאיסור היה מטעם זכר לחורבן. (ברם, בע"י הד"ה של רש"י, הוא כגירסת הגמ').

(ב) עוד מקשים המהרש"א והאגר"מ (ומסתבר דזה כוונת רע"א בגליון הש"ס) דהפסוק שהביא רש"י, דהיינו בשיר לא ישחו יין, צ"ע משני טעמים. חדא, דלא היה זמר דאחר על היין, ועוד, דמסקנת הגמ' גיטין משמע דפסוק זה הלך על איסור כלי שיר, וזמר דאחר היה בפומיה. אבל כל קושיות אלו הם רק רא"י לפירוש הנ"ל, דמה דעשה אחר לא היה אסור מעיקר הדין. וכוננת רש"י אינו אלא דמפסוק זה מוכח דיש ענין למעט בזמר אחר החורבן, והיה לאחר ללמוד ממנו ולהחמיר על עצמו וכנ"ל. (משא"כ הפסוק של אל תשמח ישראל אל גיל כעמים לא מוכח מיניה כלל ענין זמר דוקא אלא שמחה.

ולפיכך לא הביאו רש"י. ולדינא כן הוא, דזה לשון המ"ב בהלכות שבת סימן ש"ז ס"ק נ"ט - ...ובעו"ה כהיום נעשה דבר זה כהפקר אצל איזה אנשים לילך לבית טרטיאות והכתוב צוח ואומר אל תשמח ישראל אל גיל וכו'... עי"ש עור. וע"ע בקש"ע סימן קכ"ז סעיף ד'.

ג) עור מקשה המהרש"א דאינו נראה דמשום זמר דלאחר החורבן יהיה נגע בו משום מינות. ובפרט לפירוש הנ"ל תמוה מאוד, דמה שעשה אחר לא היה אסור אפילו מדרבנן! אבל אפשר לומר דכודאי מודה רש"י דעצם הדבר שגרם למפלתו של אחר היה מינות דהיה טמון בהומר, דאל"כ אמאי נקט הגמ' "זמר יוני" ולא רק "זמר" דהלא כל זמר אסור אחר החורבן. אבל פירש"י בקושית הגמ' (ד"ה אחר מאי) מפני מה בא לידי כך ולא הגינה תורתו עליו, כלומר באיזה פרט של תורה זולל אחר וע"י כן עשה פתח לקבל מינות (דמי ששומר כל הסיגים והרחקות שעשו חז"ל ודאי ניצול ממינות). ועל זה תירץ דזולל אחר בענין זכר לחורבן, דגדול בתורה כמותו היה להרגיש דיש להתאבל ביותר, וגם היה לו לחוש למה שהרגיש הירושלמי דעכשיו הם אומרים דברי נבלה בשיר. (ויש לתרץ רש"י בדרך אחרת - עין בקונטרס הלכה בשפת אנגלית היוצא לאור ע"י ישיבת רבינו יעקב יוסף, קונטרס י"ד, עמוד ל', וע"ע שם בענין זמר מאת ר' אהרן קאהן שליט"א).

ומ"מ חזינן מגמ' זו כח העצום של זמר להביא מינות והשחתה בתוך האדם (דמסתבר דהמינות בזמר של אחר לא היתה מפורשת אלא טמון בו ואפ"ה גרם מפלת אחר). ומזה למד האגר"מ (י"ד ח"ב ס' נ"ו) דאסור לשמוע ניגונים של בית תפילתם של עכו"ם ח"ל הנה הניגונים שמזמרים הנוצרים בבית תפילתם ודאי אסור לשמעם אף ע"י הראדיא ואף ע"י פאנאגראף, ולא רק הניגונים שמזמרים עתה אלא אפילו מה שהיו מזמרים מכבר אע"פ שהפסיקו עתה לזמר באותן הניגונים, אסור. וגם הניגון שחיבר איזה נוצרי ניגון על פסוק מתהלים על לשון שהעתיקו, אסור, כי סתם הניגונים שמחברין הנוצרים לפסוקי תהלים הוא לזמר לתפלותיהן שזה אסור. ואם הוא מכיר שלא היתה כוונת מחבר הניגון לזמר לעבודתם אלא לזמר בעלמא להנאת זמרא, אף שמחבר הזמר הוא נוצרי ועכו"ם אין בזה איסור, אבל סתמא יש להחזיק שהוא לעבודתם ואסור, ואף לפרנסה אסור. ועיין בחגיגה דף ט"ו... וא"כ חזינן דהוא איסור גדול שאפשר שיבוא ח"ו לידי מינות וגם יש ממילא גם איסור הזכרת שם אלילים שאסור בלאו דלא ישמע על פיך שאסור אף לצורך כדאיחא בש"ע יו"ד סימן קמ"ז סעיף א'. עכ"ל. ונראה דכוונתו לאסור הזמר היינו רק אם הוא כמילים של העו"ג. וע"ז מחדש דאפילו אם הזמר הוא כמילים של תהלים בלשון שהעתיקו אסור, וסתם יש להחזיק דזמר זה של תהלים הוא לעבודתם

ואינו אלא אם מחזיק בהזמר של תהלים היה מחובר בכוונה להנאת זמר אז מותר. (הגם שהגאון ר' משה זצ"ל סותם לשונו ולא כתב בפירושו דאיירי בזמר עם המילין של עו"ג, וגם אדרבא לשון "ניגון" משמע שהוא רק הזמר בלא מילין, מ"מ מסוף התשובה מוכח דאיירי אם מילין כשאמר דיש איסור הזכרת שם אלילים. וגם מהתשובה ביו"ד ח"ב סימן קי"א שאביא בסמוך מוכח מהתשובה זה איירי דוקא במילין של עו"ג). ובאג"מ יו"ד ח"ב סימן קי"א כתב וז"ל ובדבר לשמוע הניגונים שמנגנין לע"ז ודאי אסור. אך לשמוע הניגון הזה מפי אנשים כאלו שאין מתכוונים לע"ז אלא לזמר בעלמא אף שאין בזה איסור אם הוא בלא המילים שמשבחין להבליהם, מ"מ מכוער הדבר. ואם מזמרין בהמלים של שבחי ההבל אסור אף באין מתכוונים לע"ז. ואם הכלי שיר אין מיוחדים לע"ז והמנגנים הם אנשים שאין מתכוונים לע"ז ליכא ג"כ איסור, באופן שליכא איסור דכלי שיר מצד איסור זמרא בזה"ז, אבל מכוער הדבר. אבל בספרי הגר"מ (ח"א דא"ח) סימן קס"ו כתבתי שבזמרא דמנא יש להחמיר בזה"ז אף בניגונים כשרים עיי"ש, עכ"ל. מבואר דדוקא אסור אם יש מילים שמשבחים להבליהם אבל עצם הניגון אינו אסור מן הדין, אלא הוא בגדר מכוער הדבר. והנה בין המחברים של CLASSICAL MUSIC היו איזה מחברים דחיבר זימרתם וניגוניהם להיות מיוחד לזמר בבית תפלותיהם (וא"ל ר' ישראל בעלסקי שליט"א אותם הנקראים בא"ח והענד"ל כמעט כל ניגוניהם הוא לשם זה) ולפי הנ"ל שמעת ניגונים אלו הוא בגדר מכוער הדבר, אפילו להמקילים כשיטת רש"י ותוס' לענין זמרא אחר החורבן. (ואגב, ע"י בשו"ת אג"מ ח"ב דא"ח סימן ל' דלהשתמש בכלי זמר בבית תפילה אסור משום חק עכו"ם). ר' אהרן קאהן שליט"א מביא בשם ר' חיים דוד הלוי (שו"ת עשה לך רב, ג', פרק ד' עמוד ט"ז ולהלן) דזמר של בית תפלות עכו"ם אסור, בין במילים בין בלא מילים. והוסיף דזה הדין אפילו לניגונים שאין משתמשין בהם עוד בבית העכו"ם, אם היה זמן שהיה משתמשין בה. וזמר המחובר ע"י רשע כמו וואגנער מותר, אם לא ניכר בה רשעות בהמילין או הניגון. וע"ע בזה בש"ע א"ח סימן נ"ג סעיף כ"ה. ועין ברכ"י תק"ס: ר' בענין אם מותר לחבר שירות ותשבחות להשי"ת בניגוני נכרים. וזה לשון המ"ב סימן תק"ס בשער הציון אות כ"ה - כבר הזהיר הש"ה ושאר ספרי מוסר שלא לזמר שירי עגבים לחינוק שזה מוליד לחינוק טבע רע ובלא"ה נמי איכא איסורא בשירי עגבים ודברי נבילות דקא מגרי יצה"ר בנפשיה ושומר נפשו ירחק מזה ויזהיר לבני ביתו על זה [מאמר מרדכי].

שיטת רש"י ותוס' ותוס' הרא"ש והר"ן וסמ"ג וסמ"ק והגהות מרדכי, (ופסק כן הרמ"א והים של שלמה ומובא בערוך השולחן) הוא דאין איסור לזמר אלא על היין. והגהות מרדכי סבר דדוקא על היין בלא אכילה אסור שכן

דרך עכר"ם אבל ביין עם אכילה מותר. תוס' והר"ן (וע"ע בתוס' הרא"ש). מוסיפין דראוי להחמיר שלא להתענג ביותר כמו הריש גלותא דהוזה קאים ושכיב בזמרא. (ולא פירשו הראשונים אם איירי בזמר בכלי או אפילו כפה וזה מחלוקת הב"ח והרמ"א).

הטור מביא שיטת תוס', אבל משנה מלשון של התוס' בשני פרטים, וצ"ע. וז"ל הטור - ואסרו כל מיני שיר, בין בכלי בין כפה, ופי' רש"י כגון לשורר בבית המשתאות, והתוס' מפרשים דאפילו בלא משתה נמי דוקא למי שרגיל בכך (ברם בתוס' שלנו איתא - למי שמתענג ביותר וזה שינוי הראשון) כההיא דאיתא בירוש' ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא, פירוש, בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו עכ"ל. וצ"ע דתוס' שלנו לא כתבו אלא דאוי להחמיר כההיא ירושלמי, אבל מהטור משמע דאסור מעיקר הדין (וכ"כ האגר"מ י"ד ח"ב סי' נ"ו). הב"י מביא למקור הטור הלשון של תוס' שלנו (דאינו אלא "ראוי להחמיר" אם הוא "מתענג ביותר") משמע דסבר דלשון הטור הוא לאו דוקא. ברם, הרמ"א בש"ע מביא לדינא לשון הטור, וז"ל - הגה וי"א דוקא מי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבבית המשתה (טור), עכ"ל.

לענין רגיל - מתענג ביותר, ר' משה זצ"ל בתחילת סימן קס"ו בח"א דא"ח כתב דרגיל הוא רק אופן אחד של מתענג ביותר, אבל אה"נ לכר"ע כל האופנים של תענוג ביותר בכלל. וגם אין נ"מ באיזה זמן כהיום הוא הרגילות (ואין צריך שכיבה וקימה דוקא). וז"ל האגר"מ בח"ב י"ד סימן קל"ז - ... ברבים שהוא לשמחה יתירה מסתבר שאף לרמ"א סימן תק"ס סעיף ג' שמיקל למי שאינו רגיל כשאינו בבית המשתה נראה שיאסור בקבוץ רבים שהוא לכוונת שמחה יתירה גם בכל השנה, א"כ המנהג שניתוסף בימי הספירה הוא אף ליחיד שאינו רגיל בהם, עכ"ל. חזינן דכוונת הרמ"א הוא לכל תענוג ביותר אפילו בלא רגיל. וא"כ צריך לעיין אם הוא רק ראוי להחמיר או אסור מין הדין, (ולכאורה הנ"מ הוא אם צריך למחות למי שעובר ושמע ברגילות או בקבוץ רבים בכוונת שמחה יתירה). מבית יוסף הנ"ל משמע דאינו אלא ראוי להחמיר, כלשון התוס', ברם הרמ"א מביא לשון הטור דמשמע דרגילות הוא אסור מעיקר הדין, וכל הנושאי כלים לא פירשו דאינו אלא ראוי להחמיר (אבל אפשר הטעם הוא דכולן לא פסק כהרמ"א אלא כהרמב"ם והב"ח, ולפיכך לא פירשו דעת הרמ"א). והגרי"א בביאורו מביא תוס' למקור של הרמ"א. והדבר באמת צ"ע מאוד דאיך יהיה הטור והרמ"א חמור יותר ממקוריהם? (ועי' לקמן דאפשר ליישב ע"פ שיטת תוס' הרא"ש).

יש מחלוקת אם איסור רגילות הוא דוקא בכלי שיר או אפילו כפה. לשון הירושלמי הוא, דריש גלותא הוה דמיך וקאים "בזמריך". וכל הראשונים נקטו לשון זה ולא פירשו אם איירי כפה או בכלי. הקרבן העדה בירושלמי שם פירש דאיירי בזמר כפה, ונראה דפירש כן משום דמר עוקבא שלח הפסוק של אל חשמח ישראל דלמסקנת גמ' גיטין איירי זמרא דפומא. (אבל לפי מה שכתבנו לעיל דהפסוק הוא רק אסמכתא, אין זה ראי'). הב"ח כתב בפירושו דבין כפה בין בכלי אסור ברגילות ונראה דהוא מדייק לשון הטור דמשמע כן (ולמקור של הטור עיין לקמן). וגם האגר"מ (ח"א דא"ח סימן קס"ו) אמר דאפילו כפה אסור אם הוא ברגילות ונראה שהלך לשיטתו דלמד הגמ' סוטה דגרדאי (אורגים) אסור היינו משום דהוא ברגילות (והתם היה מזמרים כפה). אבל הרמ"א כתב בפירושו דהירושלמי איירי בכלי שיר. (ועיין בתוס' הרא"ש גיטין ז. ד"ה זמרא מנא לך דאסור וז"ל - כי היא שכתבתי לעיל (בענין דשרטט בדף ו:)) דירושלמי דהוה קאי ודמיך בזמריך שהיה מרבה להתענג ביותר ולשורר לפניו, ורש"י פירש לשורר בכית חמשתה וכן משמע מדפריך ולישלח ליה בשיר לא ישתו יין עכ"ל. נמצא דלפירושו הראשון הגמ' גיטין לא דן בדין שיר בכית המשתה אלא בדין שיר הרגילות אפילו בלא יין, וא"כ בין בכלי בין כפה אסור ברגילות, דלמסקנת הגמ' שניהם אסור. ועוד לפי פירושו זה ההוא ירושלמי של רגילות אסור מעיקר הדין, דלשון הגמ' גיטין הו' זמרא מנ"ל דאסור. ולפ"ז אפשר לומר דהטור שהיה בנו של הרא"ש היה לפניו תוס' של הרא"ש הנ"ל, ולפיכך כתב בהטור דרגילות אסור כמו על היין, ולפיכך משמע מדבריו דרגילות אסור בין בכלי בין כפה, משום דפסק לחומרא כפירושו ראשון בתוס' הרא"ש דגמ' גיטין איירי בדין רגילות. כרם כ"ז הוא רק לפלפול כעלמא דלמעשה הב"י וגם הגר"א הביאו תוס' שלנו למקור של הטור, ועוד דאין לתרץ הרמ"א בזה, דהוא פי' דהירושלמי איירי בכלי שיר, ולפירושו ראשון של התוס' הרא"ש ע"כ צ"ל דאיירי בין בכלי בין כפה).

בסיכום, הדבר ברור דלא רק רגיל אסור, אלא כל תענוג ביותר אסור. והטור והרמ"א משמע דאסור מעיקר הדין, אבל מתוס' עצמו אינו אלא דאוי להחמיר. ויש מחלוקת אם שייך תענוג ביותר רק בכלי שיר (רמ"א) או אפילו כפה (ב"ח, קרבן העדה, ואגר"מ). כרם לכ"ע על היין אסור אפילו כפה (מ"ב ס"ק י"ב).

ועכשיו יש לעיין בדברי המ"ב על שיטת הרמ"א. ז"ל הרמ"א - וי"א דוקא מי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר, או בכית המשתה (טור) עכ"ל. המ"א כתב או בכית המשתה - אפילו מי שאינו רגיל בהם. ועי"ז אמר הפרמ"ג בא"א אות ח' - או [ככית המשתה] - עמ"א, ויש למחות באותן

שיושבים לאכול סעודתן ובחוף עומדים ומנגנים ובכל יום עושין כן דזה ודאי איסור גמור עכ"ל. והמ"ב מפרש דהיה שם יין בסעודתן, כדמשמע מד"ה של הפרמ"ג. וז"ל המ"ב בס"ק י"ב או בבית המשתה, ר"ל לפי שהוא על היין אסרו בזה ואפילו למי שאינו רגיל בזה ודע דאפילו בפה אסור על היין לכו"ע. וע"כ יש למחות באותן שיושבין לאכול סעודתן ובחוף עומדים ומנגנים ובכל יום עושין כן דזהו ודאי איסור גמור [פרמ"ג] ובשער הציון אות כ"ג כתב - לאכול סעודתן - ר"ל על היין, אומנם לפי מה שכתב במסכת גיטין בהגהות רמ"א שבמרדכי בשם מ"י (מרדכי ישן) דדוקא במשתה בלא אכילה הוא דאסור שכן דרך עכו"ם אבל במשתה של אכילה מותר אפשר דאין למחות כס אע"ג דרגילים בזה, עכ"ל. מכאור מדבריו דעיקר הקפדה של הפרמ"ג הוא דהיה שם יין עם אכילתם. וע"ז אמר דכיון דיש שיטת המרדכי דאינו אסור אם יש אכילה עם היין, אפשר אין להקפיד עליהם. וצ"ע דמ"מ יש איסור רגילות, "דבכל יום הן עושין כן", ולכאורה יש למחות כס מצד רגילות הגם דיש היתר מצד יין, ואיך אמר המ"ב "אפשר אין למחות כס אע"ג דרגילים בזה?"

יש שני חירוצים לזה. הג"ר אברהם פאם שליט"א אמר דאפשר לומר דאותן בני אדם היו אוכלים עם זימרא דפומא, והמ"ב הלך ע"פ שיטת הרמ"א דאין איסור רגילות אלא בכלי שיר. וכן משמע מדברי המ"ב דכתב וז"ל - ודע דאפילו בפה אסור על היין לכו"ע. וע"כ יש למחות באותן שיושבין לאכול וכו' עכ"ל. ועוד אמר הגר"א פאם שליט"א וכן א"ל ר' שלמה בלומנקרנץ שליט"א, דאפילו אם התם איירי בכלי שיר, מ"מ כתב המ"ב דאפשר דאין למחות בהם אע"ג דרגילי בהו, משום דאינו דומה הכא דרק "בחוף עומדים ומנגנים" להווא ירושלמי דהיה הזמר לפניו ומיוחד להנאתו. (והגם דאינו מותר לכתחילה, דהלא לשון הרמ"א הוא - "כגון" המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר, מ"מ כיוון דאין גדר מפורש מה נקרא כגון המלכים, אפשר דאין למחות בהו). ואינו אלא דקצת קשיא מנא ליה להמ"ב דהפרי מגדים איירי בזמרא דפומא, דהלא לשון הפרמ"ג הוא ובחוף עומדים ומנגנים דמשמע יותר בכלי שיר. (ואפשר דדבר זה היה נוהג בזמן המ"ב וידע המציאות וע"ע כף החיים אות כ"ז).

והתירוץ השני אמר ר' דוד סתם שליט"א דאפילו אם דומה ממש להווא ירושלמי, מ"מ אין למחות בהם אע"ג דרגילי בהו. (וכך פסק שו"ת אז נדברו ח"ח סימן נ"ח) והטעם הוא משום דהמ"ב סבר דעיקר הוא כלשון התוס' דאינו אלא ראוי להחמיר שלא להתענג ביותר. אבל ק"ק דהיה להמ"ב לומר בפירוש כלשון הרמ"א דמשמע ברגילות אסור מעיקר הדין הוא לאו דוקא, דאינו אלא ראוי להחמיר, ולפיכך אין למחות כס אע"ג דרגילי בהו.

ועוד אפשר לצרף לזה מה שפירשנו לעיל בדעת המרדכי דכיוון דהוא סבר דזמר על היין אסור משום דרך עכו"ם (ולא משום תענוג ביותר), לא החמיר המרדכי כלל כאותו ירושלמי. ואפשר דכיוון דהשער הציון סומך על המרדכי להיתר של יין עם אכילה, סומך עליו אף לענין רגילות, בצירוף דאפילו לתוס' אינו אלא ראוי להחמיר (אבל גם לפירוש זה היה להמ"ב לומר כן בפירוש). ולמעשה כל זה אינו עיקר שיטת המ"ב, דהוא עצמו לא פסק כהרמ"א אלא כהרמב"ם והב"ח, כמו שיבאר לקמן. (ונראה סברת המחלוקת בין תוס' והמרדכי הוא מה היא עיקר הקרא, "אל תשמח" או "כעמים". תוס' סבר דעיקר הטם דאסרו זמר על יין הוא משום שלא תשמח ישראל בגלות, ולפיכך החמיר תוס' על שאר תענוגים ביותר. אבל המרדכי סבר דעיקר הקרא הוא שלא יהיה שמחת ישראל כעמים, והיינו דוקא על יין בלא אכילה, "רזהו דרך העובדי כוכבים". וצע"ק על שיטת המרדכי דמגמ' סנהדרין קא. משמע דבכתי משחאות היה אכילה ושתייה).

שיטת הרמב"ם במשנה תורה (הל' תענית פ"ה הי"ד) הוא דזמרא כפה אה"נ לא אסור אלא על היין (ועין ב"ח דלרמב"ם אפילו ברגילות מותר. ובפרט זה מקיל יותר מתוס' לפי הב"ח וסיעתו בתוס' אסור ברגילות אפילו כפה) אבל זמרא דמנא אסור בכל אופן, אפילו שלא על היין ואפילו באקראי. (ויש פלפול רב לאוקמי הגמ' גיטין כהרמב"ם, ואין כאן מקום להאריך). וכן פסק המחבר בסמ"ח תק"ס סעיף ג', ומביא הערוך השולחן שיטה זה.

שיטת הרמב"ם כמו שהוא מבואר בתשובת שיילה (מובא בטור א"ח תק"ס) וכן הוא שיטת הרי"ז (בשלטי גיבורים פ"ה דברכות) דכל זמרא (אפילו כפה) אסור אפילו בלא יין אפילו דרך עראי. וביאר בהתשובה דהגם דלקצת בני אדם מביא זמר התחזקות בעבודת השם (וע"ע רד"ק על תהלים ד' א' וז"ל... והוא תעורר הנפש החכמה והיא נחלקת בכלל התכמות החיצונית) אבל גזור חז"ל ע"פ רוב בני אדם (דזמר מביא אותם למכשולים) ולא פלוג ליחיד. ופסק הב"ח כוונתו וז"ל - ולענין הלכה יראה עיקר כדברי הרמב"ם בתשובת שאלה דכל שאינה של שירות ותשבחות (להקב"ה) אסור אפילו בלא משתה ואפילו כפה... ולפיכך יש להזהיר על המקילים לשנות בכלי זמר ואפילו בשבתות וי"ט לא התירו אלא בחופה משום שמחת חתן וכלה, וכן נשים המזמרים כפה כעת מלאכתן יש למחות בהם ואם אינן שומעין מוטב שיהיו שוגגים... עכ"ל. והרבה אחרונים פסקו כן, והרי הם השל"ה וספר חרדים והמג"א והבאר היטב והמהר"ל (נצח ישראל פרק כ"ג) וחיי אדם (כלל קל"ו סעיף ג') וקש"ע (קכ"ו סעיף ג'). אבל הערוך השולחן מביא רק שיטת המחבר והרמ"א, ולא שיטה זו. המ"ב מביא דברי הב"ח (והא דלעיל על הרמ"א ודברי הפרמ"ג אמר בשער

הציון דאפשר דאין למחות על מקילים כהרמ"א והמרדכי, זה רק לומר דלפי דברי הפרמ"ג דהלך כהרמ"א אפשר דאין למחות, אבל המ"ב בעצמו סבר כהב"ח דיש למחות אפילו על זמר בפה בלא יין - הג"ר אברהם פאם שליט"א. האגר"מ פסק כהרמב"ם במשנה תורה והמחבר, וכתב דבעל נפש יחמיר כהב"ח (א"ח ח"א סימן קס"ו) ואין למחות במקילי כרמ"א (א"ח ח"ג ס' פ"ז).

ולכל השיטות לא אסרו חז"ל אלא שיר של תענוג או שיר שהוא דרך עכ"ם. ולפיכך יש ג' היתירים. א) לומר בשעת מלאכה אם הוא צורך ומסעד המלאכה. ומקור לזה הוא הגמ' סוטה מ"ח. אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי, דגרדאי אסור. בשו"ת יחיה דעת (ח"א סימן מ"ה) מביא דהג"ר מרדכי עבאדי בשו"ת מעין גנים (חאו"ח סימן י"ג אות ל') כתב להתיר לפועלים שמתעסקים בעשיית מצה לפסח ושירים שירי חול תוך כדי עבודתם וכתב שאין למחות בידם מאחר שלא היה בהם דברי פריצות, עכ"ל. והא דכתב הב"ח ומביאו המ"ב ס"ק י"ג דנשים המזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות להן צ"ל דהתם אינו לסעד מלאכתן אלא לשמח לבבן וזה בכלל גרדאי דאסור. וכתב שם כשער הציון אות כ"ה דאם מזמרות כדי לישן התינוק שפיר דמי [אכן אם יש אנשים אחרים בבית יש ליהרר משום קול באשה ערוה], עי"ש בשם מאמר מרדכי. (אבל המאמר מרדכי מוסיף - כדי לישן התינוק וכיוצא ש"ד, וכן נקט הכף החיים - ר' שלמה בלומנקרץ, בקובץ סימן ומסורה).

ב) לנגן כדי לרפאות עצבות מותר. בשו"ת משנה הלכות חלק ר' סימן ק"ו כתב חז"ל הנה פשוט דחז"ל לא גזרו רק בזמרא לשם תענוג ושחוק המביא לידי קלות ראש אבל לשם רפואה לא גזרו חז"ל. ומביא דגם השו"ת יד יצחק ס"י שכ"ב מחיר. וגם אמר הג"ר אברהם פאם שליט"א, דאין להחמיר כלל וכלל על אותן בני אדם הצריכים להשתמש בזמר כדי להמעט מו/דמק? וכדומה. (ובשו"ת אז נדברו ח"ח ס"י נ"ח כתב דבכל אופן ואופן צריך לידע המציאות לכן יש להתישב אם מורה הוראה מקומות) ג) שיר לשבח את השם מותר. (ברם, אם זה בפסוקים של תנ"ך או אפילו תורה שבעל פה או אפילו ברכות כמו ברכת המזון וכו', צריך לעיין באיסור של עושה פסוק כמין זמר, ואכמ"ל). והגם דאין מקור מפורש בש"ס, אבל התירו הגאונים ע"פ מנהג כל ישראל. וכן פסק המחבר - וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשכחות או שיר של הודאות וחרון חסדי השם על היין.

והרמ"א מוסיף - וכן לצורך מצוה כגון בבית חתן וכלה הכל שרי (תוס' וסמ"ג והגהות מיימוני). ברם, הדברי חמודות ריש פ"ה דברכות כתב דיש חילוק, דשבח השם לא מותר רק בפה, אבל לחתן וכלה מותר אפילו בכלי. וכן

משמע מדברי הט"ז ס"ק ה'. (ונראה סברתם דבין הדיבור בין הניגון משמח את החתן וכלה משא"כ אינו אלא הדיבור דמשבח את הקב"ה). הב"ח מחמיר דדוקא לשמחת חתן וכלה מותר, אבל אפילו בשבת וי"ט (דיש מצות שמחת החג) אסור לשחות יין עם זמרת כלי שיר. אבל האחרונים נקטו בכל שיר של מצוה מותר כגון כסיום או שאר סעודת מצוה, וכן בפורים או חול המועד, וע"ע באגר"מ ח"א א"ח סוף סימן קס"ו, ויחווה רעת כ"א סימן מ"ה.

עכשיו נעיין בדברי ספרי שו"ת על מה שנוגע לזמנינו.

בענין מה שהעולם מיקל כהרמ"א, כתב האגר"מ (ח"ג סימן פ"ז) דאין למחות ביד המקילים מאחר שהרמ"א מתיר שלא במשחה ואין רגילין. אבל ראוי להחמיר כהמחבר. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט"ו סימן ל"ג) דאין לפקפק ולהרהר כלל על מה שבנ"י יוצאים בזה ביד הרמ"א... ופוק חזי בשו"ת הלכות קטנות למהר"י חאגיז ז"ל ח"א סימן ט' שכתב בתוך דבריו (מדי השיבו בנוגע לברכת הקאוי) דוראי לא יניח הקב"ה באהבתו לכ"י שילכו אחר שיטת יחיד אם סברתו דחוויה, עכת"ד, וכ"ש באם שיטת היחיד הוא רבינו הרמ"א שהעולם נוהים ונוטים על פיו. אבל שו"ת או נדברו כתב דיש להלך אחר שיטת הב"ח.

האם יש היתר ללמוד לשורר - ז"ל האגר"מ: הנה באחד שרוצה ללמוד לשורר בכלי זמר, אם הוא לפרנסה מותר אף בימי הספירה דלדידיה אין זה ענין שמחה. ואם הוא להנאתו אסור אף ללמוד דגם זה הוא הנאה, ותלוי במחלוקת המחבר ורמ"א (אם אינו רגיל) עכת"ד. וכן כתב שו"ת שבט הלוי ח"ו סימן ס"ט, דללמוד סתם ע"מ לשורר סתם אין לזה היתר, ומוסיף דתלילה להחזיק בבית הכלי שיר שקוראין כהיום אורגאן שכולל כמה כלי שיר ורבותינו ואבותינו הקפידו מאד על זה. שו"ת ציץ אליעזר כתב דאינו אסור לנגן אלא לשמח בהם (כלשון המחבר). אבל לא איפוא כשמנגן בכלי שיר כדי ללמוד המקצוע, דטריד אז בעבדיתה, היינו לדעת המקצוע... ואם כן עצם הלימוד מותר אליבא דכו"ע אם הוא לא לשם לשמוח עי"כ כי אם כדי לדעת המקצוע כדי שיוכל בזמן מן הזמנים להתפרנס מזה, או לשמוח בשמחות של מצוה ולאחר מיכן תוכל להשתמש בידע זה בשמחות של מצוה... (או אצל אנשים נכריות לשם פרנסה) עכ"ל.

מה הדין לילך ל-CONCERTS מצד איסור זמר בזה"ז? כבר הבאנו למעלה תשובת ר' משה זצ"ל (יו"ד ח"ב ס' קל"ז) דבקיבוץ רבים שהוא לכוונת שמחה תירא מסתבר שאף הרמ"א מחמיר בזה. והגר"א פאם שליט"א אמר דאין לילך

CONCERT אפילו אם אין איסור זמר (כגון חוה"מ) ואפילו אם אין תערוכות כלל (כגון CONCERT רק לנשים), דאינו מקום של יראת שמים. ברם, לעשות לרחוקים, דזה מקרב אותם, נחשב כצורך מצוה ומותר. שו"ת אז נדברו (ח"ו סי' ס"ד) מביא כמה טעמים לאסור, חזא, דעיקר הוא כשיטת הב"ח, ועוד, דאפילו הרמ"א מודה דזה תענוג ביותר ובכלל הפסוק של אל תשמח ישראל, ועוד, דהוא זלזל להפסוקים שמנגנים שם, דעושין אותם כמו כינור שמנגנים בו. ומוסיף דאפילו אם הממון הלך לצדק, אין זה נקרא צורך מצוה (וכ"כ אג"מ א"ח ח"א סוף סימן קס"ו), וסבר דאפילו לבעלי חשוכה אסור. וכתב שזה גורם להשכיח מה שאנו מחוייבים לזכור תמיד...

ומה הדין לענין הרדיו וטייפ רקורדער וכדומה, אם זה נחשב כלי שיר? האג"מ והציץ אליעזר סוברין דתלוי כמה שנקלט בתוכו. אם הרדיו משמיע זמרא של פה, דינו כזמרא בפה, וכן אם משמיע קול של כלי שיר, דינו ככלי שיר. שו"ת אז נדברו (ח"ח סימן נ"ח) מביא סברא זה מתחילה, אבל אח"כ כתב די"ל דאפילו אם נקלט בתוכו זמרא דפומא, דינו ככלי שיר, כיון דהקול לא יצא מפומא דאינש אלא מן כלי! וכתב דזה עיקר. (ומסיק בסוף התשובה דהפותח רדיו להשמיע קול זמר הוא חוטא ומחטיא הרבים, דיש להלך אחר הב"ח המובא במ"ב דאפילו זמר בפה אסור, וגם איכא ביטול תורה, וקול אשה ערוה (הלך לשיטתו דאסור אף ע"י הרדיו דהיציצ הרע לא ידע הלומדות של המתירים). מאידך גיסא, החלקת יעקב (סימן ס"ב) מביא סברא להקל ברדיו הגם דאף הוא לא ניתא כעצם השמיעה. וז"ל: מי יתן והי' אשר יתכשר דרא להיזהר מבלתי שמוע זמרת הרדיו, אבל לדאבונינו העולם אינש נוהרים כלל בזה ורק חסידים ואנשי מעשה... וצריכים למשכונני אנפשי להתיר ולמד זכות, וזמרת הרדיו יש לסמוך על שיטת רש"י ותוס' ורמ"א ומרדכי המובא להלכה במ"ב - ואם לפעמים נשמע קול אשה או שירי חשק ועגבות ודאי הוא דאסור וצריכין להיזהר. ויש עוד סברא גדולה דכיון בשעת הגזירה לא היה ראדיו, לא חל הגזירה עליו, והגם דאה"נ כלי זמר שיתחדשו אח"כ הסברא נותנת דהוא ככלל הגזירה, אבל הרדיו שאינו רואים כלי המנגן ובא ממרחק רב ע"פ חדשות הטבע, מיקרי פנים חדשות, ואינו ככלל הגזירה. ואף שהוא סברא בעלמא ומי שרוצה להתעקש יכול לדחותה, מ"מ סניף הוא, עכ"פ. וכן אמר הג"ר אברהם פאם שליט"א, דהמבין יבין דאינו דומה שמיעת זמר שמזמרין בני אדם לפניו ורואה אותם, לשמיעת הזמר היוצא מן התיבה הזה, ועל שמיעה כזה לא גזרו חז"ל. שו"ת שבט הלוי פליג וכתב דמלשון הרמב"ם וש"ע דהיינו - שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיע קול של שיר, בלישנא זה סגר הרמב"ם את השער ואסר כל מיני משמיעי קול שבעולם, ומסברא זו אפילו שמיעת כלים אלו בכלל כל שיר. (ברם, יש לציין לשון הרי"ז פ"ה דברכות וז"ל: גזרו שלא

לנגן בכלי זמר שהן כעין תופים וכנורות [ונראה דמדויק לשון הפסוק - שבת משוש תופים שבת משוש כינור בשיר לא ישחו יין] וזה משמע כהחלקת יעקב). בסיכום, בהשאלה של באיזה סוג של זמר (כלי, פה, אינו בכלל הגזירה) נפל הרדיו והטייפ רקורדר וכדומה, יש ג' שיטות. האז נדברו סבר דדינו ככלי. והאגר"מ ואף הציץ אליעזר סוברין דתלוי כמה שמשמע, והחלקת יעקב והגר"א פאם שליט"א סוברין דאינו בכלל הגזירה, דלא כשו"ת שבט הלוי.

ולענין אותם השומעין זמר הנקלט בטייפ רקורדר או לזמר ברדיו, ככל יום, כגון בסעודת הערב, או בבתייהם בערב, או כל זמן שנכנסים לנסוע במכונית, אין צד היתר לזה דאפילו להרמ"א אסור ברגילות. וז"ל שו"ת אז נדברו: ומה ששואל דהשומע אותם בכל סעודה אם זה בכלל מה שכתב הרמ"א שם דאינו אסור אלא ברגיל בהם, נכונים הדברים דמסתבר דהוי כרגיל בהם. אבל לענין למחות באחרים יש לצרף מש"כ השה"צ ס"ק כ"ג דדוקא על היין [יכול למחות] מיהא משמע שם דהכל לפי המנהג, עכ"ל. (נראה דמדויק לשון - שכן דרך עכ"ם - בדברי המרדכי. ועיין במאירי גיטין ז.). וכעין זה כתב שו"ת שבט הלוי, ומוסיף דאין לנו לימוד זכות גמור, ומיהו עכ"פ אלו השומעין הכלי שיר שמשמעין זמר קודש וזמר מצוה לעורר הלכות, ומכ"ש בעת סעודת החתונה מותר, עכ"ל (וכעין זה בשו"ת יחיה דעת. והם סוברים דשבח השם מועיל אפילו לזמרא דכלי, דלא כהדברי חמודות ומשמעות הט"ז לעיל). ואף הגר"א פאם שליט"א הסכים לזה, והגם דסבר דטייפ רקורדר אינו בכלל גזירת חז"ל, ואינו אסור לשמוע שירח טייפ רקורדר על היין, מ"מ לשמוע בכל יום ויום הוא תענוג יתירא והוא בגדר "טוב לב משתה תמיד שלא באופן הטוב". (והגם דהרמ"א נקט לשון זה לשבח, אבל מצאתי במצודת דוד על איוב (א, ה) דנקט נמי לשון זה לענין גנאי). אבל אפ"ל דאותם שאוכלים ככל יום סעודת הצהריים במסעדה שמשמעיעים בעלי המסעדה קול של זמר ע"י טייפ רקורדר, כיון דהוא בעצמו אינו מכווין לשמוע זה אין כאן איסור זמר ברגילות. במסקנא דמילתא, מנהג העולם הוא כהרמ"א, אבל אין היתר כלל לילך ל־CONCERTS דהוא תענוג יתירא, וגם צריך לזהר שלא לישמוע לניגונים בקביעות ורגילות. וגם חזינן דיש מקום רחב לכל יחיד ויחיד להחמיר על עצמו, ולהמנע מזמר כפי כוחו. וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ויה"ר שיהא ככ"א.